

- населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Центр захисту культурної спадщини від надзвичайних ситуацій, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, Державний музей народної архітектури та побуту України. – К. : Центр захисту культурної спадщини від надзвичайних ситуацій, 2005. – 280 с. : іл.
28. Сурхаско Ю. Ю. Карельская свадебная обрядность (конец XIX – начало XX в.) / Ю. Ю. Сурхаско. – Л. : Изд-во «Наука», Ленинградское отделение, 1977. – 237 с.
29. Толстая С. М. Семантические категории языка культуры: Очерки по славянской этнолингвистике / Толстая Светлана Михайловна. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2010. – 368 .
30. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной императорским Русским Географическим Обществом. Юго-Западный отдел. Материалы и исследования, собранные д.чл. П. П. Чубинским. – Т. IV : Обряды: родины, крестины, свадьба, похороны. – С. Петербург : №3. Типография В. Киришбаума, в д. Министер. Фин., на Дворц. площ., 1877. – С. 679-696.
31. Чистов К. В. Типологические проблемы изучения восточнославянского свадебного обряда // Проблемы типологии в этнографии. – М., 1979. – С. 223-230.

Паўлава А. П.

УДК 391/395.433

**РЭЧЫЎНЫ СВЕТА У ВЯСЕЛЬНАЙ АБРАДНАСЦІ
(НА МАТЭРЫЯЛАХ ЭКСПЕДЫЦЫЙНЫХ
ДАСЛЕДАВАННЯЎ 2016 г.)**

У артыкуле вызначана і прааналізавана семантыка рэчаў у вясельнай абраднасці на тэрыторыі Гродзенскай вобласці. На шматлікіх і разнастайных прыкладах вясельных песенных

тэкстаў, якія былі атрыманы аўтарам ў час экспедыцый у 2016г. па Гродзенскай вобласці, паслядоўна разглядаюцца асноўныя прадметы шлюбнага абраду: вянок, каравай, кажух, дзяжа. Устаноўлена, штоў абрадзе пералічаныя рэчы з'яўляюцца прадметамі, якія выконваюць спецыяльную ролю, а ў песенных тэкстах яны з'яўляюцца вобразамі, якія дапамагаюць найбольш поўна раскрыць унутраны сэнс той ці іншай песні.

Ключавыя словы: *вяселле, абрад, прадмет, вобраз, вясельныя песні, вянок, кажух, каравай.*

Вывучэнне і аналіз прадметаў і рэчыўных вобразаў у вясельнай абрадавай паэзіі беларусаў з'яўляецца адным з галоўных кірункаў у комплексным даследаванні праблемы. Асновай дадзенага артыкула можна лічыць матэрыялы палявога даследавання аўтара, якое праводзілася ў Лідскім і Гродзенскім раёнах Гродзенскай вобласці ў 2016г.

Трэба сказаць, што даследаванне па тэме вясельнай абраднасці праводзіцца на фальклорных матэрыялах, сабраных мною на тэрыторыі ўсёй краіны. З уласнага вопыту збіральніка магу адзначыць, што ступень захаванасці вясельнага фальклору на Гродзеншчыне ніжэйшая ў параўнанні з іншымі рэгіёнамі Беларусі. Зразумела, што размова ідзе пра сучасныя палявыя даследаванні. Але пры тым на Лідчыне яшчэ можна адшукаць інфарматараў, якія могуць распавесці, хоць і фрагментарна, пра пэўныя вясельныя абрады і нават праспяваць вясельныя песні. Напрыклад, на Лідчыне мы занатавалі звесткі пра тое, што на вяселлі нявеста кідала вяночак: «На другі дзень, у маладога, ва ўторак, тады ўжо яго матка прыходзіць, скідае вэлін і павязвае платок, ужо падарылі ўсё, кідаеш гэты букецік». [К.Т.І.], калі прыходзілі ў сваты, то на бутэльку гарэлкі павязвалі вяночак: «Бутылку і вяночак на ей з барвінца, што азначала, што ён засватвае. Паставіў на стале, пазбіраліся ўсе за сталом, усе гавораць, калі свадзьба. Маладая дае падарак» [К.Т.І.].

У вясельных песнях, запісаных на Гродзеншчыне, вылучаюцца такія яскравыя вобразы як: вянок, каравай, кажух, дзяжа і некаторыя іншыя.

Калі весці гаворку па вянок, то адразу трэба вызначыць, што ў абрадзе ён з'яўляецца прадметам, які робяць сяброўкі маладой на дзявочым вечары і надзяваюць на галаву дзяўчыне перад вяселлем; то ў песнях – гэта вобраз, які сімвалізуе чысціню і нескранутасць маладой:

Із-пад гор-гары, едуць мазуры.

Едуць-едуць мазурочкі, едуць-едуць на вяночкі,
Адзін залаты, адзін залаты... [Г.Н.В.].

Неабходна звярнуць увагу на тое, што на тэрыторыі Беларусі вянок звычайна плялі з галінак каліны, руты, часта ў яго ўпляталі рабіну. На Гродзеншчыне ж, як сведчаць нашы запісы, вянок плялі з мірта.

Фота зроблена ў в. Сапоцкін Гродзенскага р-на Гродзенскай вобласці

Наступны прадмет, на які неабходна звярнуць увагу – кажух. На яго садзіліся маладыя, ім засцілалі лаву ці дзежку, куды маглі пасадзіць маладую перад вяселлем: «Ходзіць сват і першы дружбант, чакаюць нявесту, а я ў суседняй хаце прыбіраюся. І трэба, каб не бачыла маладога. Тады на дзяжу саджаюць маладую. Накрываюць дзяжу, ставяць дзяжу, накрываюць кажухом і каб багатая была, колькі там этых шарсцін, так багатая будзеш. Дзяўчаты ходзяць, спяваюць» [К.Т.І.]. У вясельных песнях кажух з'яўляецца сімвалам багацця і росквіту. Гэтаму садзейнічае яго знешні выгляд: «кажух – мехавое адзенне, якое дзякуючы

махнатасці, валасатасці, багаццю шэрсці надзялялася ў народнай культуры ўласцівасцямі нечалавечага, іншага свету і, адначасова, сімвалізавала багацце, дастатак, прадудцыравальную сілу» [1, с. 520]. «Кажух – сімвал багацця, матэрыяльнага дастатку і дзетанараджэння» [2, с. 239].

*Ой у полі, ой у полі
Ой у полі ліпенька (2р.)
Пад той ліпай, пад той ліпай
Пад той ліпай вершавец. (2р.)
А ў тым шатры, а ў тым шатры
А ў тым шатры стол накрыт (2р.)
За цем сталом, за цем сталом
За цем сталом дзевіца. (2р.).
Рвала цвяты, рвала цвяты
Рвала цвятыалыя (2р.)
Віла вянок, віла вянок
Віла вянок міламу (2р.)
Каму вянок, каму вянок,
Каму вянок изнасіць? (2р.)
Знасіць вянок, знасіць вянок
Знасіць вянок міламу. (2р.).
Каб сесці на кажух,
Каб сесці на кажух з міленькім. (2р.) [М.Л.С.]*

Той факт, што дзяжу засцілалі кажухом, вядомы як на Гродзеншчыне, так і на Гомельшчыне, і ўвогуле ва ўсіх рэгіёнах Беларусі. Калі весці гаворку пра дзяжу, то гэта драўляны посуд, у якім замешвалі цеста. Здаўна было прынята маладую саджаць на дзяжу, на якую мела права садзіцца толькі цнатлівая дзяўчына. Такім чынам, вобраз дзежкі сімвалізуе цнатлівасць, чысціню і некранутасць. Акрамя таго дзяжа лічылася сімвалам багацця, шчасця і пладавітасці. Паколькі ў ёй гатавалі хлеб, то яна павінна была быць заўсёды чыстаю і займала не апошняе месца сярод хатняга посуду:

*Паглядзімо, як скокне на дзяжы вечка,
То напэўна естшыстойнадзявэчка! [С.Р.Ф.]*

Безумоўна, ніводнае вяселле не абыходзілася без аднаго з галоўных атрыбутаў свята – каравай. Каравай – гэта святочны хлеб, «спецыяльна выпечаны абрадавы хлеб для вяселля» [3, с. 647]. Акрамя тагокаравай – гэта перш за ўсё «сімвал маладых, сонечнага бажства, нябеснага сямейства, дабрабыту і ўрадлівасці, багацця, шлюбнага саюзу, даўгалецця, добрай долі, дзетнасці» [3, с. 648]. Яго магла пячы родная маці [К.Т.І.], а магла і хрышчоная, але абавязкова, каб была не ўдава. [Г.Н.В.]. Упрыгожвалі «сахарам пудраю. Цвяточкі з бумажак панараблівалі. Бумажкі з канфет, панарэзают, панарэзают і панасажваюць. Са шпарагуса вяночак рабілі» [К.Т.І.].

*Гаварылі людзі, што наш сват харошы,
А ў нашага свата буслаў нос, буслаў нос.
Калі, сват, гарэлкі ні дасі, ні дасі,
Трасцу каравай ты з'ясі, ты з'ясі. [К.Т.І.]*

Упрыгожылі мы каравай, упрыгожылі,

Цэлы дзень хвалілі людзі, што харошы, што харошы. [К.Т.І.]

Калі паглядзець на карту Гродзенскай вобласці, можна ўбачыць ступень распаўсюджанасці ў двух раёнах (Лідскім і Гродзенскім) вясельных песень з такім прадметным радам, як: каравай, вянок, дзяжа, кажух, каса, ручнік і некаторыя іншыя:

Такім чынам, прааналізаваўшы фальклорныя дадзеныя, якія былі атрыманы ў час экспедыцыі па Гродзенскай вобласці, можна зрабіць высновы, што ў наведаных раёнах Гродзенскай вобласці сустракаецца значна менш звестак пра вясельныя абрады ў параўнанні з іншымі (Гомельская, Віцебская, Брэсцкая, Магілёўская), сустракаюцца вясельныя песенныя тэксты, у якіх можна ўбачыць такія прадметы як: вянок, каравай, сякера, кажух, дзяжа, каса і інш. У дадзеным артыкуле мы разгледзелі некаторыя з іх, якія вылучаюцца найбольшай пашыранасцю ў вясельных

тэкстах, маюць яркую афарбоўку, напоўнены глыбокім сімвалічным сэнсам. Устаноўлена, што ў абрадзе пералічаныя рэчы з'яўляюцца прадметамі, якія выконваюць спецыяльную ролю, а ў песенных тэкстах яны з'яўляюцца вобразамі, што дапамагае найбольш поўна раскрыць унутраны сэнс той ці іншай песні.

Павлова А. П.

ВЕЩЕСТВЕННЫЙ МИР В СВАДЕБНОЙ ОБРЯДНОСТИ (НА МАТЕРИАЛАХ ЭКСПЕДИЦИОННЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ 2016 г.)

В статье определена и проанализирована семантика предметов в свадебной обрядности на территории Гродненской области. На многочисленных и разнообразных примерах свадебных песенных текстов, которые были получены автором во время экспедиций в 2016 г. по Гродненской области, последовательно рассматриваются основные предметы брачного обряда: венок,

каравай, кожух, дежа. Установлено, что в обряде перечисленные вещи являются предметами, которые выполняют специальную роль, а в песенных текстах они являются образами, которые помогают наиболее полно раскрыть внутренний смысл той или иной песни.

Ключевые слова: свадьба, обряд, предмет, образ, свадебные песни, венок, кожух, каравай.

Pavlova A.

THE REAL WORLD IN WEDDING CEREMONIES (ON MATERIALS OF FIELD RESEARCH, 2016)

The article defines and analyzes the semantics of things in the wedding rites in the Grodno region. On many and varied examples of wedding song texts, which were obtained by the author during expeditions in 2016 in the Grodno region, the main items of the marriage rite are sequentially considered: wreath, loaf, casing, vat. It is established that the items listed in rite are the items that perform a special role, and in the lyrics, they are images that help to reveal the inner meaning of a song more fully.

Keywords: wedding, ceremony, object, image, wedding songs, wreath, casing, loaf.

Літаратура

1. Славянские древности: Этнолингвистический словарь в 5-ти томах, том 2: Д – К(Крошки) – Москва: «Международные отношения», 1999. – 697 с.
2. Народная міфалогія Гомельшчыны [Тэкст] / [Уклад., сістэматызацыя, тэксталагічная праца, уступны арт., рэд.: І. Ф. Штэйнер, В. С. Новак]. – Мінск: ЛМФ “Нёман”, 2003. – 252 с.
3. Беларускі фальклор: Энцыклапедыя: У2т. Т.1: Акапэла – Куцыя / рэдкал.: Г. П. Пашкоў і інш. – Мн.: БелЭн, 2005. – 768с.

Інфарматары

1. Запісана ад Гомза Надзеі Васільеўны, 1944 г.н. в., Ігнаткаўцы Лідскага р-на Гродзенскай вобласці. Запісала Паўлава А. П. у 2016 г.
2. Запісана ад КудлоТаццяны Іванаўны, 1939 г.н., в. Масявічы Лідскага р-на Гродзенскай вобласці. Запісала Паўлава А. П. у 2016 г.
3. Запісана ад Марозавай Любоўі Сяргеёўны, г. Скідзель Гродзенскага р-на Гродзенскай вобласці. Запісала Паўлава А. П. у 2016 г.
4. Запісана ад Салановіч Рэгіны Францаўны, 1933 г.н., в. Адэльск Гродзенскага р-на Гродзенскай вобласці. Запісала Паўлава А. П. у 2016 г.

Петрова Н. О., Ковальчук С. В.

УДК 94(477.74)314.72"1944/1946"

УКРАЇНЦІ-ПЕРЕСЕЛЕНЦІ НА ОДЕЩИНІ 1944-1946 рр. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

У статті на основі архівних документів проаналізована політика, що застосовувалась радянською владою щодо українців-переселенців із Польщі у 1944-1946 рр. На жаль вони стали заручниками міждержавної радянсько-польської угоди і були добровільно-примусово переселені до південно-східних областей радянської України. В даній статті ми розглядаємо долю українців-переселенців на Одещині у зазначений період.

Ключові слова: *переселенці, переселення, депортація, українці, Україна, Польща, СРСР.*

Тема депортації та переселення українців частіше згадується у вітчизняній історії в контексті дослідження питання про